

MAGYAR-ROMÁN SZEMLÉ.

SZERKESZTI: MOLDOVÁN GERGELY.

A «FRUNZA VERDE» KÖLTÉSZETE.

Hogyan keletkezett vajjon a csodálatra méltó «frunza verde» (zöld levél), a mely majdnem minden költoménynök a kezdetén áll?

Legnagyobb költők és leghíresebb nyelvésznök mind a ketten fáradoztak azon, hogy ezen erdei költészetnek titkába behatolhassanak:

Alessandri ur mondja:

„A népkölteményeknek legnagyobb száma a *frunză verde*-vel (zöld levéllel) kezdődik. Ez a románoknak a megzöldült természet iránti előszeretetéséből származik. A tavasz az ő szép tiszta kék egővel, az ő édes melegével, az ő lelkesedésével, a melyet magával hoz a tél fergetegjei által mintegy elaltatott természetnek, a román nép keblében titkos vágyakat, lelkesedő felindulásokat támaszt, a melyek mintegy elfelejtetik vele a múlt szenvedéseit s arra készítik, hogy álmodják szép és vitéz napokról. Ő örül, midőn megérkezik a zöld takaróval feldíszített tavasz, a mikor szoret a fűvön fetrengeni, obolyongni az erdők- és völgyekben, leveleken énekelni s azokat esattogtatni, megfürödni a napnak ragyogó fénysugaraiban és illatdus levegőben. Az újból kihajtott levél mély melánkóliával bíró dalokat sugall neki, a mely egy dicső multnak szomorúságát és egy fényes jövőnek aspirációit fejezi ki. A zöld levél, a mely a népdalokat díszíti, ezeknek egyuttalkarakterisztikonját is képezi. Így midőn a tárgy hűsies, azaz midőn az valamely vitéz tetteit adja elő, a költő azon fáknak vagy növényeknek leveleit, vagy virágait alkalmazza, a melyek összhangzásban vannak a hatalommal és fiatalsággal, mint például a tölgy-, a fenyő-, a kozbor levelét, mert hisz a ballada hősei

magasak, mint a fenyőfák, erősek, mint a tölgyfák és piros arczuak, mint a kozbor virágfái. A szerelmi dalok a gyöngyvirág, a lóher és bisziok levelével kezdődnek, minthogy a néphite szerint ezen virágok varázs-erővel bírnak. Midőn a dal fájdalomról vagy halálról szól, akkor a költő a tüske, a mohar leveleit alkalmazza, stb. Azon legendák és balladákban, a melyekben szép lányok szerepelnek, ezek a mezőségeknek legkényesebb virágai által vannak körülveve, a költő az illatos ibolya, rózsza és nefolejts stb., leveléből font koszorúkkal koszoruzza meg őket, s így valamely dal tárgya megismerhető már az első verssorból. A románok, improvizatójuknak (rögtönzésüknek) ezen költői formája által, az italiai testvéreikkel való szorosabb rokonságának bizonyosságát szolgáltatják, mert az umbriai, a liguriai, a pizai, a pói népdalokban a zöldlevél virág által van helyettesítve.

Például:

„Fior di viole
Li vostri ochietti furono le strale
Che fece la ferita che mi dole etc.
«Fior di cerasa
E d'una siepe de mortolla e rosa
Jo la vorré siépa 'la vostra cura etc.
«Fior di mela
Vatteno a casa che mamma ti chiama,
Mamma ti chiama e lo mio core pena
etc. etc.»¹⁾

Semmi sem lehet igazabb és kifejezettebb, mint ezen megjegyzésnek első része, az t. i., a hol Alessandri ur a zöld levél használatát fejtegeti népkölteményeinknek mekanismusában.

¹⁾ Alessandri, *Poesie popolare alle Românilor* Baccureşti 1867., 8° p. 92.

Közel egyszer som történik önkönyűleg a levél megválasztása, hanem általában a legszellemeoseb módön szolgál tárgyának, vagy legalább a dal-jellegöknek megjelölésére.

Szolgálni fogunk néhány példával.

A *Ghemis* balladában, lévén a hős természeténél nagyon kicsiny, de egyáltalán erős is, a dal egy mogyoró levéllel kezdődik:

Zöld levele *mogyoró fának*

A ritkásban nem hallhatni hangját kakuk szavának,

A ritkásban, a gyertyánfásban
Amaz *Ghemistől* szívszorulásban.

„Frunzä verde d' *aluniş*,

Face cucul la räriş,

La räriş la carpeniş

De frica celui *Ghemis* etc.)“

A *Bugior*-nak balladája, a ki a bitófán mult ki, így hangzik:

„Frunzä verde de *năgară*“

A eşit *Bugior* în țară . . .

(Kikerics zöld levele,

Bugior az országba menő)

épp úgy, mint egy másik dal:

„Frunzä verde de *năgară*,

Vai, särmană biată țară,

Cum te-agiunse focul iară!

Rusii vin te calicese etc.“

(Kikerics zöld levele

Jaj, nyomorult szegény ország,

Mint ére utól újból a dulás!

Az oroszok jönnek s tönkre tesznek etc.)

A szomorú füz szerepel az árvákat tárgyazó dalban:

„Frunzä verde *sălcioră*

Puiculiță bălăioră,

Tu n'ai tată, eu n'am mamă etc.“

(Szomorú füznek zöld a levele

Szőke kedves babám

Neked nincs atyád, nekem nincs anyám-stb.)

Egy hős így énekel:

„Frunzä verde șapte *brazi*,

Fost 'am noi vr'o șapte frați etc.“

(Zöld levél hét fenyűfa

Voltunk mi vagy hét testvér stb.)

A keserű ürm az idegenek közt lövöket jellemzi:

„Frunzä verde de *pelin*,

Tu străină. eu străin.

Amânduoi ne potrivim,

Hai în codru să trăim etc.“¹⁾

(Keserű ürmnek zöld levele

Te idegen, én idegen

Összeillünk ketten,

Jer éljünk az erdőben stb.)

A csalán a szonvodést jolkópozi:

Frunzä verde de *urzică*

Strigă, Doamno, cine strigă,

Strigă *Gurgiu* dintre lunci

De la boi ș' dela junci,

Nime'n lume nu aude

Strigătele sale crude etc²⁾

(Csalánnak zöld levele,

Kiált, *Uram*, ki kiált,

György kiált a völgyek közül

Az ökröktől és tinöktől,

Senki sem hallja azonban

Kegyetlen kiabálásait st.)

A kiábrándulás kifejezője az egres:

„Frunzä verde *aguridă*,

Mult ești lelo ispitită,

Mult mă' nșeli și mult mă' porți etc.“³⁾

(Egres zöld levele,

Babám, sokat vagy kisértetbe hozva,

Sokat járatsz sokat esalsz meg engem stb.)

Rövidebben szólva, a román népdalok összesége egy növénytanféle, a melyben minden növény terjedelmesen le van írva a léleknek egy megfelelő helyzete által; de vajjon, ezen a szellemnek az anyaggal való fensőges kombinációja, valóban itálikus származásu volna?

Ugy látszik, hogy maga *Alexandru* sem volt ezen véleményen népköltészetünkről előbb irt irataiban.

1855-ben megelégedett avval, hogy sok igazsággal a *zöld levél* szerepét megalapítsa a népköltészetünkben, a nélkül, hogy ennek hasonmását Itáliában kereste volna¹⁾

Az a mi később tévedésbe hozta a hírneves költőt, valamint a minapokban

¹⁾ *M. Pompiliu*, *Ballade populare*, Jasi, 1870, 8° 41 l.

²⁾ *Caranfilu*, *Cântec populare*, Huși 1872, 8° 15. l.

³⁾ *Alessandri*, *Ballades et chants populaires de la Roumanie*, Paris, 1855. 8° 182 l. 19 jegyz.

„frunză-verde“-nkkol akkor nem értjük, miért kellene nekünk megengednünk ezen egyedárúságot csak az olaszoknak.

Éppen így nevezi kedvenceit a görög költészet is: szegfű virág, jázmin virág, liliom virág, vagy éppen falombnak.

ω πολὺ ἀγαπᾷ μεν ἡμεν μὲν, φηλοῦ θένδα κλωνάζει¹⁾

Az orosz hasonlóan éneki:

„Jer a kertbe, a kertben szeretek én,
A kertben szeretek én egy zöld körtvét,
Egy zöld körtvét, egy vidám lánykát . . .“²⁾

vagy:

Körtvém, körtvém,

Zöld körtvém.

A körtvefa alatt áll a házikó,

A házikóban a lányka.³⁾

vagy:

*Ej szomorú fűz, szomorú fűz, szomorú fűz
fácska!*

Virágzásodnak ideje megérkezett,

De nem érkezett meg az ideje

Ivánnak, hogy megnősüljön . . .⁴⁾

És mi következik ebből?

Egy néhány ilyenemű elszigetelt felkiáltásból, a milyeneket könnyen megtalálhatunk a művelt és műveletlen köl-

tészetben egyaránt, majdnem minden népnél, még azoknál is, a melyeknél mint az olaszoknál, hiányzik nem csak egy állandó, normális szerepnek sajátága, majdnem az összes népdaloknál kivétel nélkül, de különösen az alapfeltétel egy balladát vagy dalt különböző növények által jellemezni, vajjon ebből lehet-e következtetni, hogy a mi „frunză verde“nk görög vagy orosz lenne?

Valamint görög és orosz nem lehet, épp úgy nem lehet olasz sem.

Ha arról van szó tehát, hogy a román »frunză verde“-t mindenképpen mindenféle latin virágokkal hozzuk kapcsolatba, akkor ime egy egész növény gyűjtemény (herbarium) egy spanyol népdalból:

Verde primavera
Ilena de flores;
Corona de guirlandas
A mis amores,
De blanca azucena,
De jasmin y rosa,
Mosqueta olorosa,
Violeta y verbena,
De claveles Ilena.
Y de otras mil flores etc.¹⁾

(Vége köv.)

Hasdeu Bogdán.

MIT JELENT A »DAVA« SZÓ A THRÁKOKNÁL?

Ptolemeus térképén a Daciát ábrázoló területen számos városnévvel találkozunk, melyek „dava“ szóban végződnek: Patri-dava, Karn-dava, San-dava, Petro-dava, Uti-dava, Marco-dava, Ziri-dava, Singi-dava Rami-dava, Pirobori-dava, Tharmari-dava, Zargi-dava, Zusi-dava, Argi-dava, Netin-dava, továbbá Klepi-dava, Sarmacziában, Suci-dava, Capi-dava, stb. Moesiában, és nem is említve Peten-dava-t, Rusi-

dava-t, Burri-dava-t és másokat a Peutingeri tábláról.

Mélyebben behatolva a Dunán-tuli vidékekre, Ptolemeus szolgálatunkra van még Termi-dava-val Máczedoniában, a hol még található a Titus-Livius²⁾ által említett Desu-dava, és a Brocopius³⁾ által említett Quine-dava is.

A Dunán inneni »dava« szó, és a macedonjai dialectusban lévő »daba« minden kétséget kizáró thrák szó; de mit jelent?

¹⁾ Sanders, *Das Volksleben der Neugriechen* Mannheim, 1844. 89, 154, 160, 164, 172, 174, 176 ll. etc.

²⁾ Sacharov *Skazanija Puskago naroda* Petersburg 1841. 8° t. I. part. 3. 92 l.

³⁾ *Ibid.*, 210.

⁴⁾ *Ibid.*, 273.

¹⁾ *Ochoa Terove de los romancesos yancione* ros, Paris, 1838 8° p. 320.

²⁾ XLIV. 26.

³⁾ *De aedif.*, IIIV. 2.

Első tekintetre úgy látszanék, hogy a »dava« végzett »dák várost« jelentene, annál is inkább, mert a görögök és latinok a Dákokat *Dávok* nak nevezték.¹⁾

Ezen igen régi és igen természetes hypothesis²⁾ végkép megsemmisül azon egyszerű okból, hogy a »dava« végzetű városok Szármáczliában, Moesiában és Macedoniában valának; és nemcsak az, hanem nagyobb számuk a Duna éjszaki partján, az Olttól keletfelé mutatkozik, azaz a tulajdonképeni Dáciának tartományán kívül, a melynek magva úgy szólva Oltoniában) az Oltvidéken, Temességben és Erdélynek nyugati részén volt.

Következésképen *dava* nem lehet »dák« szó.

Cuno azt véli, hogy a szanszkrit *tavás*, erős, vagy *tavás*=erősség szóból származott légyen.

Következőleg »vár« (erődtvény) jelentéssel bírna. Ezen látszatra minden kétséget kizáró eredet nem fogadható el egy nagyon nyomós okból.

A *tavás* és *tavás* szanszkrit szavak teljesen hiányozván, minden többi indo-európai nyelvből, nem egyebek, mint az áriai törzsnek több ágra való szakadta után keletkezett képződmények.

Az egyedüli alapos (szolid) etimologia Varronak egy helyéből következik. Ő mondja: »Maga Teba városnak neve, lezármaztatva a talaj természetéből, nem pedig az alapítótól, arról tanuskodik, hogy a mezei élet elsőbb volt a városinál. Valóban, a mi ő. nyelvünkben épen úgy

¹⁾ *Strab.*, VII., 3. § 12.- Cf. *Ahrens, De dialectis aeolicis*, Gottinga, 1839. 8°, 35 l.

²⁾ *Zamosius, Analecta lapidum in Dacia*, Patavii, 1593, in 16° p. 16 retro: »Sergidava a Davis e Sergetia amne dicta.« Cf. *Vaillant, La Romanie*, Paris, 1844. 8° t. I. 79—80 ll. *Grimm, Geschichte der deutschen Sprache* t. I. 190 l. etc.

³⁾ *Varro, De agricultura*, lib III. §. 1. »Nec minus oppidi quoque nomen Thebae indicat antiquiore esse agrum, quod ab agri genere, non a conditore nomen ei est impositum. Nam lingua prisca ot in Gracie Aolis Boetii sine affiatu vocant colles Tebas: et in Sabinis, quo e Graccia venerunt Pelasgi. etiam nunc ita dicunt. Cujus vestigium in agro Sabino via Salaria non longe a Reate milliarius clivus appellatus Tebae.«

mint mai napig az aeoliai dialektusban, a mely Boecziából ered, egy hegység *teba*-nak neveztetik. Jelenleg is a Sabinok, a görögországi Polasgoknak utódjai, használják e szót, a mely szerint egy milliarius i domb Szabinumban a Salaria uton, nem messze Reate-től, Teba-nak neveztetik.³⁾

Ugyanezen domb jelentéssel bírt *taba* szó a lidiaiaknál Kis-Ázsiában, a mely fél trák nép volt, vagy legalább szoros összeköttetésben élt a trákokkal.⁴⁾

Teba vagy *taba* szónak domb jelentésével találkozunk Lidiában, Görögországban, Olaszországban, a Fekototengertől az Adriai tengerig.

Corssen, önkényüleg szigetelvén el a sabin szót a görög és lidiai családtól, első tételezi föl, hogy a helyes (forma) alak *tefa* lett volna, minthogy egy havas Campaniában Tifata-nak nevezteték, azután ezen képzelt *tefa*-ból egy ő. alakot (prototipust) *stefa* teremtven, a német *stif* vagy *steif*, kemény érdes alakkal hozza összeköttetésbe, lezármaztatván mind a kettőt a szanszkrit *stabh*-ból, keményíteni, erősíteni.⁵⁾

Ezen erőszakos eljáráshoz a híres nyelvész a mindent az áriai törzsre visszavezető vágya hajtotta⁶⁾ elfelejtven azt, hogy a Turánokkal vagy Chamitekkel való történelötti keveredés mindennütt többé vagy kevésbé kifejezett nyelvbeli nyomokat hagyott maga után.

A *dák dava*, a macedoniai *daba*, a lidiai *taba*, a proto-hellenikus és italus *teba*, mindenütt *domb* jelentésben, nem származtak egy indo-európai forrásból.

Ezen szó mindkét alakban, *da*-val és *te*-vel, mai napig fenntartja magát az összes turáni nyelvekben, a melyekben *dava* havast jelent és *teba* dombot.

⁴⁾ *Mommsen, Die Unteritalischen Dialecte*, Leipzig 1850. 4° 300 l. *Pott: Die Personen-namen* Leipzig 1 59. 8° 458 l.

⁵⁾ *Corssen, Über Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache*, Leipzig, 1863—70. 8° I. k. 162 l.

⁶⁾ *Schleicher, Compendium der vergleichenden Grammatik*, Weimar, 1866 8° 79 l. jegyzi meg Cors-senről: „Den Fehler, Alles erklären zu wollen, hat orssen freilich nicht überall vermeiden.“

Ime egy lajstroma a mindköt használatnak husz török-tatár tájszólás szerint:

I. *Dava*—*havas* : II. *Teba*—*domb*.

- 1.) A barabai tájszólás: *davu* és *tau*; *tüba*;
- 2.) A tobolski „ „ : *taw*; *tübe*;
- 3.) Az ujbiri „ „ : *tach*;
- 4.) A kazáni „ „ : *tau*; *tüba*;
- 5.) A buszkiri „ „ : *tau*; *tüba*;
- 6.) A mescereki „ „ : *tau*; *itübt*;
- 7.) A nogai „ „ : *tau*; *tepe*;
8. A cziazisi tájszólás: *tau*;
- 9.) A csulimiai „ „ : *tag*;
- 10.) A kuznoczki „ „ : *tag* és *tum*; *tübe*;
- 11.) A kangaziai „ „ : *tag*;
- 12.) A kirgizi „ „ : *taw*; *tüb*;
- 13.) A chivai „ „ : *tag*;
- 14.) A turkománi „ „ : *taw*; *tübä*;
- 15.) A garaesiai „ „ : *taw*; *tebö*;
- 16.) A gumügi „ „ : *tau*;
- 17.) A gisylbasiai „ „ : *dagh*;
- 18.) A gasachi „ „ : *daag* és *dagh*;
tapa;
- 19.) Az ottomani „ „ : *dag*; *kepé* és
depé.¹⁾
- 20.) A csuvasi „ „ : *tu*;

Megjegyzendő, hogy a trákok előtt, a *dava* és *daba* alakokon kívül, hasonlólag ismeretesek valának a *deva*, *dapa* és *depa* alakok is, úgy hogy Mesiában Zal *dava* város Zal-*depának* nevezteteti, Jeroklesben pedig Zal-*depa*-nak is Procopius és Teofilactus szerint; Skai-*dava* pedig Ske-*deva* Procopiusnál; egy másik város Sana-*dapa* a ravennai földrajzírónál²⁾ stb.

Az albán nyelvben pedig, az ősrák szólának becses ereklyéje *tepe*, artikulussal *tepeia*, dombot jelent.

Az albánoknál fordul elő egyuttal *teperoig* ige is, a mi valamivel való felhalmozást jelent „ich bin überflüssig, bleibe übrig, übertreffe, továbbá *teper* ige-határozó, fölül „darüber“ jelentéssel, képezvén mind a három szó egy szoros benszülött családot.³⁾

¹⁾ *Klaproth, Asia Polyglotta, Sprachatlas*, Páris, 1831 folio alakban, XXVI és XXXI.

²⁾ *Forbiger, Handbuch der alten Geographie*, Leipzig 1848 8° 3 k. 1096, 1097, 1100 II.

³⁾ *Ullm, Lex.* 129 I.

Másfelől ezen szólam Egyiptommal látszik szoros összeköttetésben lenni.

Már Varro állítá szembe az *coliai teba* szót Egyiptomnak száz kapuval bíró (ἐκπύρωτος) híros fővárosával, és Beddsiának hasonnevű fővárosával, melyet az Egyiptomból ide jött fenecziai Cadmus alapítá vala

Strabo még más három Tebát említi meg, mind trák vidékeken s Egyiptomnak szomszédságában: az egyik Teba Tessaliában, Θῆβαι: φθιώτιδες, a második Teba Licziában, Θῆβαι, és a harmadik Teba Trojában, Θῆβαι ὑπὸ πλάκω Θληέσσῃ¹⁾

A régi egyiptomi nyelvben, a mint a hieroglifekben olvasható, a *tep* ige megkettőzve *tebtet*, annyit jelent, mint magasra emelni, »élever en haut«, a honnan *tep*, *tepi*, *tepan*-nak több jelentése van a melyek közül legjellemzőbbek: 1-ör fej, fő, 2—or, csucs; 3—or felül²⁾

Az egyiptomi ige-határozói jelentés *tep* — »felül« bámulatos összetalálkozást képez az albán *teper* »felül« jelentéssel.

Ebből az következik tehát, hogy ezen ősrák (prototípus) *taba*, magasság jelentése, legyen az *havas*, avagy *domb* a melyből származott a lidiai *taba* s a macedoniai *daba*, a dácziai *dava*. a görög Θῆβαι-Θῆβαι, az itáliai *teba*, az egyiptomi *tep*, és az albán *tepe*, az emlékezetten kívül eső korszakból való örökség, a midőn az áriai népek még nem jöttek volt be Európába, a melyet turano-chamiticus nemzetségek (tribusok) bírának.

Csak a Chamitoknak a Turánokkal s azután a turano-chamiticus maradványának a Trákokkal való elsődleges elegyedése folytán magyarázható meg kiválóan az egész *tep* családnak igói, ige-határozói és főnévi állapota az Egyiptomiak — és Albánoknál.

Félre hagyván most a szónok vándorlásait és megelőgedve jelentésének biztos tudásával a dák nyelvben, forduljunk Ptolemeus elnevezéseihez.

Az összes *dava* végzetű városok magaslatoikon, hegyeken, dombokon voltak

¹⁾ *Strab*, u. o.

²⁾ *Brugsch, Hieroglyphisch-demotisches Wörterbuch*, Leipzig, 1868, 8° 4 k. 1534—35 II.

felépitve, szóról-szóra megfelelően a német *berg*, a szláv *gora*, a franczia *mont* stb. végzetű elnevezéseknek.

Vegyük fel példagyanánt »Ziri-dava« várost.

Bár többször volt szó, hogy az összes trák nyelvekben a *z* betű megfelelt a szanszkrit *h*-nak és a görög *z* nek, a mint ez kitetszik a bor nevéből, amely a trákokul *zála*, szanszkritül *hála* és görögül *ζάλας*, továbbá a rozsnak nevéből, mely hrizi-zrizi stb.

Fick-nok egy közelabbról megjelent munkája, a mely a frigiainaknak trák dialektusáról szól, megerősíti következtetésünket hat más példa által, még pedig:

A frigiai *zalka*, fű = szanszkrit *hari-ka val*;

a frigiai *ezis*, sün disznó = görög *εζίς*; szal;

a frigiai *zeuma*, forrás = görög *ζεμα*-val;

a frigiai *zetna*, ajtó = szanszkrit *ghad-na val*;

a frigiai *zemele*, barbár = görög *ζεμελέ*-szal;

a frigiai *mazou-s* Isten = szanszkrit *magharan-nal*.¹⁾

A dák *ziri* megfelel tehát a szanszkrit *hari* nak, a zend *zairit* nek, a mi annyit tesz, mint zöld! »Ziri dava« tehát annyit tesz, mint »zöld hegy«, mint *Grünberg*, a németeknél, *Vermont* a francziáknál, *Zelenahora* a szlávoknál, vagy mint a nápolyi városka *Monteverde*, Melfi mellett.

Hasden Bogdán.

OLÁH GYERMEKVERSIKÉK ÉS MONDÓKÁK.

Az oláh szeretettel, gyöngédséggel viseltetik a kis gyerekek iránt. Bő hely jut a gyerekek népköltészetében is, gazdag a versikékben, mondókákban. Tudtommal azonban a gyűjtők a néphagyományoknak ezt a csoportját még kevés figyelemre méltatták. Ugy hiszem, nem végzek felesleges munkát, ha gyűjteményem ide vágó részét közlésem. Én a magyar néphagyományok gyűjtesével foglalkoztam eleddig, némileg a felvidéki német s kis részben a tót hagyományokkal. De azért ha véletlenül valami e bukantan, a mi oláh hagyomány, feljegyeztem s ezekből a feljegyzésekből állítom most össze a gyermek versikéket és mondókákat.

Mindezekből világos, hogy a gyűjtemény épen nem teljes. De tán elég érdekes s elég alkalmas izéltől s buzditásul a további gyűjtésre. A legtöbbet az alsófehérmegyei Besenyőn találtam. Ezért csak akkor jegyzem oda a lelet helyet, ha az nem Besenyő. Segítségem volt a besenyői gyűjtésben Ungurean Miklós papnövendék.

Lássuk hát sorra!

Altató dal:

Hai tu dulcă
Și mi 'l culeă,
Și tu mâța
De-i dă țîța,
Și tu rața
De-l încalță,
Și tu somn
De mi-'l adormi.

(Gyere kedves fektesd le; te meg maeska adj esiesot; te réeze, hozz neki czipöt; te meg álom, altasd el!)

Huppáztató:

Hoppa lele
Font de piele!

(Hopp néni, egy font bőr!)
Mikor a kis gyermek járnai tanul,
ezt mondják:

Mare, mare, mare,
Haid la mama, haid la mama!

¹⁾ *Fick*, *Phrygische Glossen*, *Khan-nál*, *Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung*, Berlin, 1872, 8° 7 k. 360–382 ll.

(Nagy, nagy, nagy! gyere, gyere mamához!).

A gyermeket valaki a hátára veszi s így szól:

Haideti la lumini,
Țipă-le la câni,
Cucuruzul la găini!

(Gyertek, gyertyákhoz, vessétek a kutyáknak, törökbuzát tyukoknak!)

A későn kelőhöz:

O seraca ce putoare,
Să culcă sara cu soare,
Și să scoală 'n prânzu mare.
Cum să scoală
Coată 'n oală.

(Oh, istenem milyen dögség! este a nappal lefekszik, késő délben kel föl s a mint felkél, a fazékban kotorász.)

Ujjasdi:

Ăsta mere la viței, (megfognak a hüvelykujját)

Ăsta mere la purcei, (a mutató [ujját])

Ăsta mere la boi, (a középujját).

Ăsta mere la oi, (a nevendék-ujját.)

Ăsta (a kis ujj) zice:

Nu m'oiu duce.

Că-mi dă mama

Țiță dulce.

(Ez elmegy a borjúkhoz, ez a malczokhoz, ez az ökrökhöz, ez a juhokhoz, ez azt mondja: nem megyek én el, most a mamám édes csicset ad).

Egy ajtoni változatban a kisujjról azt mondják:

Ăsta merge la casă și zice: Hai tată a casă, c'o făcut mama plăcinte, si le-o pus pe polițe se le măneco mâțele. (Ez otthon marad s azt mondják: Gyere apám haza, mert anyám palacsintát csinált, a polezra tette s a macska megette. (? Szerk.)

A magyarban (a németben is), mikor a kis gyermek foga kihull, egérlyukba dugja, az egértől a csontfog helyett vasfogat kér. Az oláh a varju felé dobja, hogy csontfog helyett aczélfogat adjon.

Na cioră un diute do fier,
Și-mi dă unul do oțel!

Ha a gyermek tátott szájjal alszik azt mondják:

Muștele sunt blăstămate,
Să bagă 'n gură nechomate.

(Gyalázatosok a logyek hivatlan szájadba bujnak.)

Ha valamit a gyermek fejére, ruhájára tesznek s nem veszi észre így énekelnek:

Tot omu vede,
Numai orbu nu vede.

(Minden ember látja, csak a vak nem látja.)

Mikor esik az eső, ezt éneklük:

Ploauă, ploauă,
Măța oauă!

(Esik, esik, tojik a macska).

Csigacsalogató versike:

Bourel, bourel
Scate coarne do vițel
Și te du în Dunăre,
Și bea apă turbure.

(Csigá-biga, borju szarvad, nyujtsd ki! eredj a Dunához, igyál zavaros vizet.)

A katalinkabogarat mutatóujjakra teszik s így énekelnek:

Măriuță, Măriuță,
Încătrău vei sbura
Acolo mă voi însura.

(Katóka, Katóka, a morro elrepülsz, arra megyek férjhez.)

A merre ropül, arról jön a kőrő, vagy arra megy a fiu leánykérőbe. (Topánfalva).

Vagy:

Mămăruță, ruță,
Suie-mă 'n căruță,
Că țio-i spune, unde-i
Mumăta și tată'to.
Mumăta e în furci,
Tată'to-i în Turci.

(Katika, Katiko, segíts fel a szekérrő, meg fogom mondani: hol van

apád meg anyád? Anyád a villában,
apád a törököknél).

Vagy:

Mămăruță, ruță,
Suo-mă în căruță.
Do nu mi-i sul,
C'un picior m'oi târui.

(Katóka, Katóka, segíts a szokórré,
ha fel nem segítesz, fél lábomat ma
gammal vonszolom.)

A feeskóhoz így szólunk:

Rândunică mititică,
Do ce fugi din țara mea?
Au ți-o frică frumusică,
Că te apucă eara grea?!)

(Kis feeskécske miért mész el az
én országomból? Vagy fólpsz, te kis szép-
séges, hogy utol ér a nehéz tél?

(Vége köv.)

Dr. Versényi György.

!) Ez részlet egy műalkotmányból. Szerk.

SZOKÁSOK.

I. Szilveszter estéje. — Sara de Sân-Vasii.

Az újóvet megelőző estét türelmet-
lenül várják. Ezen az estén a havasiak
versenyzővő jósolnak. Általában a legó-
nyek és hajadonok a faluban egy házhoz
gyűlnek össze a Szilveszter estéjét eltöl-
toni, (a *să sân-văsiă*), vagy a mint a mó-
czok vidéken mondják *să să vergeleze* (a
să aduna la vergeleat).

Egy öreg asszony, a nélkül, hogy a
többiek meglátnák, egy asztalra helye-
zett *tányérok*, vagy *tálak* alá konyeret,
fésüt, sőt, kést, szénét, haját stb. helyez,
és egy másik szobából kezónél fogva olő-
vezet egy legónyt vagy lányt, a ki a tá-
nyérok közül egyet megemel, aztán az
öregasszony megfelelőleg azon tárgynak,
a mely a tányér alatt találtatott, elkezd
megjósolni a jövendő, még pedig ilyen
formán: a ki sőt emelt meg, az szeren-
csés lesz a nősülésben; a konyer szor-
galmát, dolgosságot jelent; a szén egy
csuf, fekete stb. házaspárt képvisel; a
kés a jövendőbeli házastárs nyelvesső-
gére utal; a haj a házassulandóknak a
marháknban való szerencsését jelezi.

Hasonlólag teljesítettnek a jóslatok
ólom-öntés által is. — Egy ólomdarabot
vaslapátra (*vătrav*) helyeznek, melyet az-
tán a parázson való megolvasztás után
egy vízzel megtölt edénybe öntenek, és
így az ólomnak lehülése által keletke-
zett alakjaiból a jövendő olvassák ki.

A móczok vidékéről egy férjhez
menendő lány, ha megakarja tudni, hogy
vajjon az idén e, vagy csak egy-két év
mulva fog-e férjhez menni, a disznóólhoz
megy, a hol nagy hangon mondja: *hui*
cotimp; *hui atimp*; *hui dincolo de atimp*
(*jer ki most, jer ki jövőre; jer ki a jö-
vőn tulra, azaz harmadévre*). — Ha a
disznók egy kiáltásra sem moccezannak
meg, a leánynak várni kell még három
évig: ha az első kiáltásra *röfögnek* (*gro-
hotesc*), a lány a *farsang* (*câșlegi*) lefolyása
alatt férjhez megy, és ha a második, vagy
harmadik kiáltásra *röfögnek*, akkor a
következő, vagy az azutáni évben megy
férjhez. Ugyanezon este fenyegetik meg
a terméketlen gyümölcsfákat is.

Több kamész gyűlvén össze csen-
gettyüt rázva és szokorcékkal kezökben
elindulnak és háromszor megkerülik a
terméketlen gyümölcsfát. Az egyik kö-
zülök levágással fenyegeti, ha nem fog
gyümölcsöt teremni, a mi közben egy
másik válaszol: *ne vágd el, mert kezeske-
dem érte, hogy jövőre teremni fog!*

II. Hushagyó-kedd.

A havasok alján, a *fehérhetet* (sep-
támána albă) valamint a nagybőjtöt meg-
előző vasárnap estéjén, a 12 éven felüli
gyerkőczök és legónyek, egy-egy a falut
környékező dombra monnek ki az ugy-
nevezett *hodăitele*-kkel (talán tüzkgigyó
fóloino meg legjobban a magyarban).

A *hodăitele*-k (tűzkigyók) kettős águ vesszőkből készítettnek, a melyek közé szalmát és kórót tömnek, a melyet aztán meggyujtván a dombokon, kezeikben tartván mindenféle alakokat rajzolnak velők a levegőben, úgy hogy a faluba tűzijátékoknak tetszenek. Miután mind elégték, mindnyájan rendbe sorakoznak, élükön vezetővel, elkezdének kiabálni, gunyolván különösen a farsang után még hajadonon maradt leányokat, vagy agg legényeket. A kikiáltások rendszeren a két aláhozott sor szakramentalis formulájával kezdődnek, például:

Alo more, more!
Silto, silito more!
 Fata lui popa Vasilo,
 S'a uitat în fântână
 Și de ciudă și bănat (parere de rău)
 Că nu s'o măritat,
 J-o eșit pe pielé versat.

(*Alo more, more!*
Silito, silito more!
 Vazul papnak lánya
 A kutba tekintett,
 Bánatjában és mérgében,
 Hogy férjhez nem ment,
 Teste himlővel megtelt. —)

Alo more, more!
Silito, silito more!
 Uiu iu po deal în sus
 Prind fetele mâte' n jug,
 Ș anume cin'le mână
 Fata lui N. N. cea bătrână,
 Bate-o doamne și-o trăsnește
 Că ea cum le mai plesnește
 Bate-o doamne și-o detună
 Că ea tare le mai mână.
 (*Alo more, more!*
Silto, silto more!
 Uiu-iu a hegyen fel,
 A lányok maéskát igaznak,
 És névleg ki hajlja őket?
 N N. öreg lánya.
 Isten verje meg, a menykő csapjon bele,
 Milyen kegyetlenül vágja ostorával;
 Isten verje meg, és a villám üsse,
 Milyen sebessen hajlja.)

Alo more, more!
Silto, silito more!
 Asta-i fata popii nost
 Tese pânsă făr' de rost.
 Pintre ițe, pintre spată
 Paște o iapă împiedecată.

Pe sulul cel dinapoi
 Șeptezeci de lătuoi;
 Iar pe sulul dinainte
 Dracu' le mai țino minte.

III. Szent Tivadar napja (*Sân-Teaderul*.)

Szokás szerint szent Tivadar napján szerződnek az ugynevezett *frați de cruce* (kebelbarátok) a kiket *fértat*-nak (pajtásoknak) is neveznek, valamint a *surorile de cruce* (kebelbarátnők), a kik *surate*-knak is (pajtásnő) neveztetnek.

A *frați de cruce* egymással a legbensőbb viszonyban élő két oly barát, a kik egyik a másikért kész tűzbe-vízbe ugri. A *frați de cruce*-k *fértat* *din dragoste*-nak is neveztetnek (szeretetből való barátok). A *fértat*-k jelszava kiolthatatlan szeretet a halálig egyik a másik iránt. Nem czivakodnak egymással s nem is árulják el egymást, ha épen ember életről is van szó. Egy kebelbarát több, mint egy édes testvér. Titkaikat senkinek el nem beszélik.

Ha közülök az egyik meghal, akkor az életben maradt a temetésig fedetlen fővel jár, mint a halottnak többi rokoni, részt vesz a gyászmenetben, a koporsót a sirig ő viszi másokkal, megőrzi egész életében a halottnak emlékét mondván: *avui un fértat si n'am avut parte de el* (vala nekem is egy fértatom és nem volt szerencsém hozzá, (nem volt részem benne).

A kebelbarátok gyermekei nem köthetnek egymással házasságot, vétéknek tartván ezt. Azért ritkák az olyan emberek, a kik egymással kebelbaráti viszonyba lépnének és csak hosszas rokonszenv, közös életmód, közös ügyek, lélektani motívumok képesek két egyónt elhatározásra bírni, hogy *fértat*, vagy *surate* viszonyba lépjenek egymással.

A kebelbarátság viszonya vagy a 10—16 év közt, vagy pedig a legénykorban, mielőtt megnősültek volna, köttetik meg és miután azzá lettek csak a halál választja el.

Ezen viszony megkötése *kenyérrel és sóval* történik, az eskü formula pedig ez:

Eu ți-oi fi frate
 Până la moarte,

M'oi lăsa de pâne și de sare mai bino
Do căt să mă las de tino!
(Én a halálig testvéred leszek,
Inkább nélkülözni fogom a kenyeret
és sót

Mintsom megválnak tőled!)

Az eskü letétele után kezét nyujtanak egymásnak s kész a *frăția* (kebelbarátság.)

A fehér Kőrös mellékein fekvő Tomnatce és Grohot községekben, midőn ezen *frăți de cruce* egymással viszonyba lépnek, kis ujjukkal tövissel szurják meg, a kifolyt vért megelegyítik és így kezét fogván megpecsétlik a *frăția*-t.

Az említett módon lépnek viszonyba az ugynevezett *surorite de cruce* is midőn még kiskoruk férjhez monétel előtt.

Ők *tu sora* vagy *surată* (testvér) ezimmel szólítják egymást, a míg a kebelbarátok: *măi frate* vagy *măi fertate* ezimmel.

A Küküllők vidékén, Lodroman és Lunca stb. községekben a kebelbarátok *veri*-knek (unokatestvéreknek) és a kebelbarátnők *veri-soara* knak (unokanővér) szólítják egymást.

Szeben vidékén, Säcel közégben, Szent-Tivadar napján több gyerekek gyűl össze egy helyre és egymást kezüknél fogva tartva egy gyümölcsfa körül forognak és azok a kik egymással kebelbaráti viszonyba lépnek, a következő szavakat intézik egymáshoz:

Frate, frate, până când
Mi fi tu frate?
Ti-vi fi frate
Până la moarte!
(Testvér, testvér meddig
Leszel testvérem?
Testvéred leszek
Halálomig!)

Ezen kérdések és feleletek után egymással anyjuktól az o ezélra sütött kalácskákat cserélnök és így meg van kötve a *frăția*.

A szent-Tivadar napját megelőző napon szokásban van a borjukat szarvuk közt és a csikóknak sörényét megnyirni hogy az éven keresztül jól menjen ne-

kik. Azt is hiszik, hogy ezen megnyirás következtében a borjuknak a szarva erősödik meg, míg a csikóknak sörényo bozontosabb lesz.

Szent-Tivadar estőjén a 14 éven felüli lányok hajukat *európai kapotnyakfű* (Asurum Europeum) és *repkény* levelekkel készített luggal mosván meg, a homlokot körülvevő hajfonatot kibontják és a hátul lecsüngő hajfonattal összefogván megfűsölködnek *hajváltásért* hagyván meg, a mi azt jelenti, hogy már *eladó lányok*.

Ugyanabból a lügből és ugyanazon időben a családnak többi tagjai is megmosakodnak, hogy szent-Tivadar mindnyájukat *megmosdva* (láuti) találja; az anyáknak lányuk mosása közben háromszor o szavakat kell, hogy elmondják:

Sân-Toadero! Sân-Toadero!

Crești costița fetelor

Cât coadele iepelor.

(Szent-Tivadar! Szent-Tivadar!

Növeszd meg a lányok hajfonatát,

Mint a kanczák farkát.)

A *negyven vértanu napja* (Patruzei de sfinți.) A negyven vértanu napján a marhák foghagyma levél (*majdei*) (*mozsdáj*) preczkeltetnek meg. A mozsdáj jól összezuzott foghagyma sóval és eczettel elegyítve.

Ezen bepreczkolás megóvja a marhákat a kigyó és monyét (nevăstuică) marásai ellen. Az ezen ünnepet megelőző napon szalma csomók gyujtatnak meg, a melyeknek lángja felett a házbeliék egymásután keresztül ugranak, hogy az év lefolyása alatt a bolhák ne csipjék meg.

Szent-György napja. (Sân-Giorzul.) A szent-György napot megelőző napon zöld galjából egy fecskendő csomó félét készítenek, a mit *improor*-nak neveznek, egy új edényben tiszta forrás vagy folyó vizet hoznak, a melyből aztán az *improor*-ral a házbeliék, a marhák, a ház, az istállók preczkeltetnek be, a mely bepreczkolás *improorare*-nak neveztetik.

Az anyák a templom küszöbe alá leușteant (lőbüstök, — lestyán) helyeznek a melyet, miután az emberek kijöttek a

a toplomból, haza visznek, megpreczkelvén vele a lányokat, hogy szerencsések legyenek a házasságban.

A bárányok olváasztatnak a juhoktól és az ezen napon megfejt tejet a szegények közt osztják ki. Azoknak feje fölött, a kik először mentek szántani, buzát hintenek, a megmaradt részt pedig szintén a szegények közt osztják ki.

A havasok alján a legények egy muzsikust szegődtetvén, valamennyien az erdőbe mennek, a hol az egyiket közülök bükkfa galyakba öltöztetvén, egy ló-

ra ültetik, míg a többiek mögötte rendbe sorakozva tánczolva és kurjantva térnek vissza. A faluban minden kapu előtt megállva tánczolnak, a miért a házi gazda pénzt és egy-egy kártyus bort ad nekik. Ezen szokás Offenbányán is létezik avval a különbséggel, hogy a legény nyírfa levélbe burkolódik be és nem követi más csak egy muzsikust, a ki játszik a hegedün, és a *szent György* házak előtt tánczol, míg a körülötte levők vízzel locsolgatják.

Frink Icofi!

EMINESCU MIHÁLY.

Eminescu Mihály született abban az esztendőben, a melyben a mi nemzetünk örökre elveszítette Petőfit, Botuşaniban, Moldovának egy Bukovinához közel fekvő jelentékeny helységében.

Iskoláztatását szülővárosában, Cernowitzban és Balázsfalván nyerte. Aztán elérte a kalandozási vágy, és ott hagyván az iskolát, a Pascali-féle szintársulathoz szegődött. Azonban — minthogy gyenge színésznek bizonyult — csak mint sugót alkalmazták. Így nyomorgott két esztendeig; végre is a nyomor és keserűség visszavezette a szülői házba.

Rövid idő múlva Bécsbe ment tanulmányait folytatni. Bécsben tartózkodott két évig, s ezalatt a német nyelvet anynyira elsajátította, hogy némesak fordított német költőkből (leginkább Le nauból), de irt is németül egy néhány költeményt.

Két évi bécsi tartózkodás után hirtelen megbetegedvén, haza kellett térnie.

Ekkor már meglehetősen ismert volt neve az irodalmat pártoló körök előtt (1870) s ennek köszönhetve, hogy mihelyt betegségéből felgyógyult, a jasi-i „Junimea” társaság Berlinbe küldte, tanulmányainak teljes befejezése czéljából.

Berlinben 1874-ig tartózkodott Eminescu, s teljesen befejezte irodalmi és bölcsészeti tanulmányait. — Ez időben

irta »Impărat și proletar« és »Inger și demon« (Császár és proletár, Angyal és ördög.) czimű költeményeit. Mindjárt Berlinből való visszatérte után könyvtárosi állást nyert el Jassi-ban, egy év múlva tanfelügyelővé lett. 1876-tól 78-ig szerkesztője volt a Curierul de Jasi czimű lapnak, a melybe sokat irt úgy a saját neve, mint különböző álnevek alatt. Ez időben irta prózai munkáit, s fordított több költeményt Mussettől és Schillertől. Költői tevékenysége 1883-ig terjed; ez utóbbi évben irta legszebb költeményeit; s ebben az esztendőben borult el elméje, jutott a föld legszomorubb helyére, az örültek házába. Xenopol A. D. a ki összegyűjtött verseihez előszót irt, igen szépen foglalkozik Eminescu megörülésének sokat vitatott okaival.

Miért örült meg Eminescu? Azt felelik: azért, mert ideges, hóbortos családból származott — írja Xenopol. Egy fitestvére meglőtte magát, egy nőtestvére agyabajban halt meg, egy rokona nehéz kórban szenved. Elfoledik azt, hogy az örülséget, idegességet a lángésztlől csak egy hajszálnyival határvonal választja el; s ha családjában idegbetegek voltak, annál inkább megmagyarázhatjuk az ő kiváló szellemi képességeit.

Megörjítette Eminescut — mondja Xenopol — az ő saját hazája, nemzete

a mely őt nem ismerte, nem móltányolta a míg őt, s a mely engedte, hogy nyomorultan, elhagyottan szenvedjen ki az örültek házában. S csakugyan igaza van Xenopolnak abban, hogy kortársai nem ismerték, nem becsülték kollón Eminescut, a ki — bár jó hazafi, igaz román volt — nem puffogatott minduntalan hazafias üres frázisokat a levegőbe, hanem élénkelte a maga mély, őszinte érzelmait, s dalolt a szegény, üldözött népről a mely nem lehetett iránta hálás, mert nem olvas könyveket és nem pártolhatja az irodalmat.

Eminescu örütsége nem agylágyulás vagy elbutulás volt; még 1883. után is irt költeményeket, szép, érzelmes dalocskákat, hangulatos képeket, a melyek minden sorukban rávallanak a Glossa és Luceafărul költőjére.

1887-ből való az utolsó. A lant kettőtört, a költő kiszenvedett. Csendes, lassu, zajtalan kimulást kívánt; s úgy is halt meg, zajtalanul, elhagyatva. De halála után is éneklik honfitársai a Dorința-t, Somnoroase paserele-t, Departe sînt de tînc-t s más költeményeit, azokat a mélabus, egyszerű és mégis oly megkapó hangú verseket, a melyek fenatartják nevét és emlékezetét, s alkalmasak arra is, hogy más nemzetbeli irodalombarát is megkedvelje érettük és általuk a román irodalmat.

* * *
Eminescu összegyűjtött művei két kötetben jelentek meg Jasiban a Șaraga testvérek kiadványakép. Életében annyit sem tudott elérni a szegény költő, hogy műveinek teljes kiadását olvasói kezébe adhassa.

Vorseinek gyűjteménye 96 költeményt, a prózai munkáit tartalmazó kötet 8 kisebb-nagyobb dolgozatot foglal magába: egy pár elbeszélést, egy-két filozófiai tárgy elmélkedést, a melyeket külömtöző lapokból és folyóiratokból gyűjtöttek össze a kiadók.

* * *
Az előbbi sorokban röviden óhajtottam a költő életéről egyet-mást elmondani, inkább munkáival, azoknak

szellemével és tartalmával kívánván foglalkozni, mint amúgy is szomorú, szerencsétlen életviszonyaival, a melynek hozszadalmas tárgyálása úgy sem érdekelné tisztolt olvasimat. A magyar közönséggel akarok megismertetni egy idegen költőt, annak műveit inkább, mint életét. Eminescu első költeményét — mely a Viața (Élet) címet viseli — 1865-ben irta; legalább ez a költemény az első verseinek gyűjteményében.

Ifjúkori munkái a nyelvvel, a rímekkel, a gondolatokkal való küzködés nyomait mutatják. Román bírálói is megjegyzik, hogy tohatsége lassan, nehezön fejlődött, s nem »bukkaot ki tüzokádó gyanánt, egyszerre.« Különb e fölött nem is csodálkozhatunk. Bár tohatsége már ifjúkorában világosan nyilvánult, nem tartozott azok közé a gyújtó, vakító költői egyéniségek kösö; a melyek egy csapásra meghódítják a közönséget és a bírálókat egyaránt.

Magába mélyedő, az emberiség örök bajain és szomorúságain tépelődő kedély volt, a mely nem tudott hizelegni a közönségnek, nem tudta fölhasználni a jelent, hanem dolgozott esöndben — a jövőnek, a mely halála után hozta meg emlékezetének a hirnvet, dicsöséget.

Igaz, lelkes fia volt hazájának, a ki így énekelt:

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de țarie,
La trecu-ți mare, mare viitor!

Dicsőség országa, vágyaim országa,
Édes Romániám, mit kívánok neked?
Tetterős karokat, hogy ha kell csatára
És multadhoz móltó jövendő nagy nevet!

Lelkesültsége, mély érzése daczára azonban nem lelkesültek iránta, mert a kora, a mely kivivta a nemzeti függetlenséget, a hangzatos jelszavak, a tulságosan vérmes remények, a heves politikai agitációk kora volt. A hazafias lyra tén nem alkotott Eminescu annyit, a menyit nemzote kívánt és kíván költőtől, s ez volt legfőbb oka annak, hogy

- mint Xenopol megjegyzi — költői «boltja» nem jövedelmezett sem anyagiilag, sem szellemileg annyit, a mennyit a jeles tulajdonos megérdemelt volna.

Ha kezünkbe vesszük verseinek gyűjteményét, különösnök találhatjuk, hogy 1883-ból majdnem annyi költemény van fölvéve, mint az előbbi évekből öszszevéve.

1883-ban írta költőnk a «Glossa»-t a «Luceafărul»-t s általában véve: logszebbeknek tartott költeményeit, s ezek között sok van olyan, a melyeket a meg-

őrült költő barátai találtak meg írásai között. A szegény költő talán érezte, hogy nem írhatja meg mindazt, a mi lelkében torrongott, lázongott: s csak úgy ontotta a költeményeket, kedvesebb, népiasobb formában, mint bármikor azelőtt,

Az 1883-dik esztendő szerzte meg Eminescu költészetének a teljes elismerést, dicsőséget. Még pár évvel előbbnézeteltérések voltak fölötté; utolsó verse tesz ki a haldokló költőt nemzete dicsőített lyrikusává.

Szőcs Géza.

BOBOCSEL.

Írta: Slavici János.

A viharának is meg van a maga varázsa, de a viharnál mégis csak szebb a vihar után bekövetkező piros hajnalnak hasadása.

De azért a Ghicza ege be volt borulva, — hova-tovább jobban beborulva.

Estve felé elment volt — mint rendszeren — a „Hattyu“-ba, ahol egy másik czipész pályatársával megvaecorált, meg a mézárossal, — két jó barátjával. A mézárós, amolyan rossz száju ember folyvást bosszantá egy takaros, fiatal, özvegy papnéval, kinek szomszédságáról Ghicza szívesen beszélt, s a ki most jegyet váltott valami urral, talán jegyzővel, egy éltesebb, három gyermekkel bíró szintén özvegy emberrel. S Ghicza nem boszankodott, mert jól tudta, hogy barátja nem rossz akaratból boszantja; ő csak mosolygott magában, iddogált is egy-egy keveset, de a nélkül, hogy a bornak erejét érezné is. Jó kósőre aztán felállott a mi megtermett, vállas emberünk, himlőtől megjegyzett arczával, vastag szemöldökkel, — s nehézkesen, komoran így szólott egész határozottsággal.

„Nem maradok többet, — megyek haza.“

Haza érkezett Ghicza, lefeküdt, de nem tudott elaludni, s miután ójfél tájáig ide — s tova hánykolodott fekhelyén, felkelt, felöltözött, s kiment a levegőre, — úgy érezte, mintha megfulladna

Jól tudta, hogy a papné el van jégyezve. Hogy ne tudná, mikor az ő üzlethelyisége lenn volt az utcáról nyíló bemenettel, a papnónak pedig ugyanazon udvarban hátul az emeleten volt kétszobája: egyik a maga számára, a másik tanulóknak számára, kiket kosztban tartott. S ha az udvarbeliek mind tudták, tudnia kellett neki is, de főleg neki kellett ezt tudnia, a kinek közel három óv óta — mióta a papné a városba költözött, — minden áldott nap, álmából felébredve, első gondolatja az volt: — mit csinál a papné?

Jól tudta ezt Ghicza, de a gondolat, hogy igaz az, mit tud, sehöl sem találta helyét fejében.

Hallatlan fúrfangosság is volt az! három álló esztendőig úgy nézett a papnére, mint valami szent kőpre, három egész óv óta fillért-fillérre gyűjtött, saját fáradságának gyümölcsét — az ő számára, az ő gyermeke számára, kit karjain hordott, s ki többet volt az ő házában, mint anyja házában; három hosszú évig ez az asszony egyetlen egyszer sem távozott hazulról, s egyszer sem tért vissza anélkül, hogy a boltajton, vagy az ablakon be ne szólott volna, meg kérdezte volna — hogy van? mit dolgozik? — három álló éve, s most — máshoz megy férjhez!

Hallatlan fúrfang kell ahhoz mégis!

Ó, ha csak Bobocsel nem volna, a kis gyermek, tudná, Ghicza minő végot érne ez a dolog, mert az ő élete immár annyit sem ér, mint egy rossz eszma-folt. De ott volt Bobocsel is, ez ártatlan, kedves kis Bobocsel, a szépséges szép kis fiú.

De ki tudja ma, mit nem fog holnap okvetlenül megtenni?

Elfáradva a napi munkától, a lelki nyugtalanság — és az éjjeli járástól Ghiczának utoljára is nyugalomra kellett kérésni, s a munkás emberben megvan az a szerencsés természet, hogy mindig megtalálja álmát, a mikor keresi, — könnyebben mint más. Nem gondolt ő már semmire, csak azt órozta, hogy óhes, hogy erőt vesz rajta az álom, mely haza menni kényszeríti.

Reggel, mikor felébredt, legényei és két tanoncza már munkában voltak. S Ghicza még sem akart felkelni.

De hát minek is kelne ő fel? Miért ne rövidítse meg a nappalt, mikor olyan jó aludni, s olyan rossz ébren lenni?

Csak jó későre, a mikor már meggyőződött, hogy tovább aludni nem tud, úgy kilencz óra tájban határozta el magát, hogy felkel s munkához fog, nehogy valamiképpen a legények kiszabott munka-anyagban szűkölködjének.

Komor természetü lévén Ghicza, a házbeliék ez alkalommal sem vettek észre rajta semmi különöst. Most is egész lelki nyugalommal állott az asztala előtt a mi szűkszavu emberünk, — nézegette a bőrt, fogóval ide — s tova nyujtogatta aztán habozás nélkül, de mértékre, kiszabta.

Rendesen külön tette a szabásból megmaradt keskeny bőr-hulladékot, hogy kéznél legyen, mikor Bobocsel eljön a ki aztán különbnél különb játékszert készített belőle. Most számba sem vette a hulladékot, — megfélejtkezett Bobocselről.

Bobocsel azonban nem felejtkezett meg ő róla, — mert hisz a gyermekeknek is megvannak saját szokásaik és tudományuk, s Bobocsel a Ghicza asztala mellett tanulta meg azt a száz szót, a miből összes tudománya állott, s az ud-

var végéről jöve. — a futkározásbantott ügyességre szert.

Ez alkalommal is mint azelőtt mindig, futva jött s lármézva lépött be a kedves kerék arca kis fiúcska, — aztán mintegy megfélemlítve, megállott a bojárát előtt.

A gyermek azonnal kiérezte, hogy a házban valami változás történt, mer Ghicza összeresztett amikor meglátta, ijedten tekintett rá, s nem úgy fogadta Bobocsel, mint máskor.

Miután a fiúcska néhány pillanatig habozva állott, lassan és félénken közeledett az asztalhoz, ott megállva, hosszasan és csudáldozva tekintett majd a késre, melylyel Ghicza a bőrt vágta, majd a lehulló bőrdarabokra, majd a Ghicza arcára s az ő nagy szemöldökü szeméire. Ghicza pedig rá sem nézett, hozzá sem szólt, hanem haragosan tovább szabta a bőrt, s csikorgatta fogait.

Bobocsel csak nézte egy darabig, aztán reszketni kezdett, szeméi megteltek könnyvel s keserves sirásra fakadt.

„Vezessétek ki innen, hogy ne sirjon a fülemben“ — szólott Ghicza nyugodtan, de azért egyenkint hangsúlyozta a szavakat.

Az egyik tanonc kezénél fogta a gyermeket, hogy kivezesse; ez azonban földhöz vágta magát s még keservesebben kezdett sirni, kezeivel és lábaival hadonázni, s végre folyvást orditozni: „Ghicza-bácsi!“

„Vad állat!“ szól villogó szemekkel a papné, a ki gyermekének kiabálását hallván, előjött hogy elvigye.

Ghicza e szókra az asztalra ejtő a kést, egy pillanatig határozatlanul állott, aztán lassan megindult s az ajtóból nézte fiatal szomszédnjét, a ki gyermekével karján az udvar közepéig haladt volt előre.

„Hogy mondottad,!?“ — kérdi Ghicza hangosan.

„Azt mondottam, hogy vad állat vagy!“ viszonzá az asszony felemelt fővel felője fordulva, — vad állat!? — Ó — vad állat!? — Közel három éve, hogy szomszédok valának, de nem om-

lőkszik, hogy valaha is ilyen kemény szókat ejtett volna ki ez az asszony, s most épen neki mondja, hogy „vad állat!” Ugy van, ugy — Vad állat, ő, Tuduroiu Ghicza valóban vad állat! — Mi köze is volt neki a gyermekhez!?

„Ugy van, az vagyok! — mond Ghicza, — de te tettél azzá!”

S a papnó is megállott a lépcső alján.

„Te!?” — kérdi, megnyujtvána szót.

„Igen te!” — felelte Ghicza határozottan.

„De hát miért — te!? — hát ki vagyok én? — mi vagyok én??” mondá a papnó és sirva sietett fel a lépcsőkön.

„Igen igen, — valóban vad állattá lettem! — szól Ghicza. Ugy érezte, hogy vágnia, szurnia, törni, — felgyujtani, — megsemmisitenie kell mindent, a mi keze ügyében esik . . . . Az udvar fenekéből pedig Boboesol hangja hallzott kiáltani: Ghicza-bácsi! Ghicza-bácsi!” s a négy legény, s a két tanonc, meg az udvarbeliek mindnyájan, tudták, szemekkel látták — miért lett ő olyan min egy vad állat.

Egyszerű czipész mesterember volt Ghicza, himlőhelyes arczezal, komor természetel, — de helyén a szive, s férfiu a szó teljes értelmében: mindent eltűrt, de a világ gunytárgyává nem akart lenni.

Pedig azzá lett.

Eléggő ismerte a papnét, s elég esze is volt hozzá, hogy kiérezze, miszerint nagyon el lehetett keseredve a tiszteletes asszony, hogy egyszerre csak „vad állat-“nak mondja! — Csak ugy egyszerre, a gyermek sírásáért nem szállhatta meg ez a harang, valamint őt sem lepte meg egyszerre ez a bánat.

„Épen most megyek — mondá Ghicza — késedelem nélkül! Tudnom kell, mit akar velem, meg kell mutatnom neki, hogy semmi közöm gyermekéhez. Egyszer mégis csak szakítanunk kell, — legyen a mint Isten akarja!”

Ezeket mondván, letúrte inge ujjait, s visszafordult a szobába, hogy a lábballit felhuzza s kabátot vegyen, miközben a segédek meghökölve tekintettek

egymásra, — jolek által kérdezve egymástól: hagyjuk-o elmenni, vagy no hagyjuk?

A papnó pedig, a ki mintegy huszonöt éves, magas és sugár természetű, inkább szőke mint barna, serény — de azért szelid, — szőgyonlós, és hallgatag természetű nő volt, — haza ment, s sirva csitított le gyermekét, — sirt, kesorvesen sirt, a mint csak azok az asszonyok tudnak sirni, kik elhagyatva érzik magukat e világon különösen akkor, ha valaki mélyen megsérti őket, és senkiök sincs, a ki megvigasztalhatná.

Nő, de nem ez volt az ő nagy fájdalma!

Nem lett volna asszony, ha már tegnap, az eljegyzés után, nem érezte volna, hogy a czipész busul, s hogy az egész ház beszél e búbanatról. Szó sincs róla, bosszankodott volna, ha Ghicza nem busul, de így hizelgett hiuságának az a tudat, hogy a világ tudomásul veszi a Ghicza búját-bánatját. Most, mikor látta, hogy e bánat nagyon is nagy, bizonyos borzadály fogta el, ugy, hogy vóget akart vetni életének is. El volt hibázva egész élete. Abban a pillanatban, a mikor Ghicza elmondotta, hogy »Te tettél azzá!» a világ szemében nem volt többé tisztességes asszony. S mind ennek oka csakis ő volt. De hogy is ejthette ki e szavakat: »vad állat!» hogy is árulhatta el gyengéjét? Nem! egy nő, egyözvegy, a ki el van jegyezve, s azt mondja egy férfinak, a ki nincs eljegyezve: »vad állat!» — csak azért, hogy az a másik mondhassa neki — „Te tettél azzá!” — az a nő nem tisztességes asszony többé.

„Mit fog mondani, mit fog hinni a világ én rólam!?”

S ez volt az ő nagy fájdalma.

Épen azért, mikor most Ghicza lépteit hallá a lépcsőkön, letörlő könnyeit, magához szoritá a mellette álló gyermeket, s daczosan, állva várta a szoba közepén.

Mikor Ghicza az ajtóban megjelent, Boboesel hozzá akart futni.

A gyermeknek ezen akarása zavarba hozta mindkettőjököt.

„Itt maradsz!” — szól az asszony daczosan, de nem haragosan, — mintha minden búbanatja egyszerre elmúlt volna.

„Hadd jöjjön, — viszonzá Ghicza megelégedett mosolylyal, — hisz látja, hogy inkább vonzódik hozzám, mint kegyedhez.”

„Igen, mert Ön rontotta el.”

„Talán azzal, hogy szeretem, — szóla, s aztán lehajolva, karjaiba omolte s csókokkal halmozta el, mi közben a gyermek egészen hozzá simult. — Igen — folytatá Ghicza előzékenyedve, — szeretem, mert a kegyed gyermeke! Soha sem mondtam ezt meg, de láthatta volna önmaga is.”

„Épen most láttam, mikor a világ csufjává tett — mondá az asszonyka ismét sirásra fakadva.

Ghicza, így sarokba szorítva, majd az asszonyra, majd Bobocselre tekintett, — hej! mert nehéz dolog ám siró asszonyt nézni, főleg ha szereted a nőt, s te vagy oka sirásának!

„Hát mondja meg igazán — mondá végre Ghicza, — hiszi-e, hogy boldog lesz azzal az emberrel? hiszi-e, hogy ez a gyermek boldog lesz?”

„Mi köze hozzá!?” — viszonzá a papné. — Asszony vagyok, senkim sincs, s gondoskodnom kell magamról. Így csak nem maradhatok egész életemben!”

Ghicza leteszi Bobocselt, a papné-

hoz közeledik, lassan átkarolja — a mit megtölni soha sem hitt, — szemébe néz, s tisztán érthető beszéddel így szól:

„Ugy van! de hát én nem vagyok ember? mivel hogy csak cipősz vagyok, mivel himlőhelyes vagyok s nem tudok úgy beszélni mint a kalandárium — én senki vagyok?”

Az asszony e közben gyöngéden kibontakozik Ghicza öleléséből.

„Hagyja csak! — sohajt aztán — Ön sem hiszi, a mit beszél. Embernek ember. — de hát tudom is én, mi lakozik a lelkében!?”

„Nagyon jól tudja!”

„Tudom most már tudom, — mond az asszony fulladozó hangon s most ő karolta át Ghiczát, keblére rejtve el arcát.

Ghicza meg úgy volt, hogy maga sem tudta már hogy van s ha a bámulva néző gyermek ott nincs, karjaiba veszi a nőt s elrohan vele, mint valami diadalni jelvényvel.

„Tehát nem mégy a másikhoz nőül?”

„Nem! — felel a papné, — de most menj, mert ki tudja mit hinnének az emberek.”

„Megyek!” — kiált Ghicza, s karjaiba véve Bobocselt, haza rohant vele, — vigan, mosolyogva, mint vihar után a piros hajnal hasadása kitisztult égen!

Románból: Szabó Nándor.

B U C S U. (Adio.)

Eminescu Mihálytól.

Többé sohsem látlak téged
Áldjon meg az isten.
Semmi közöm többé véled
Nincsen.

Tégy, a mit akarsz ezentul.
Búm azért nem lesz nagy,
Mert a legszebb asszony engem
Elhagy.

Elteltek már a szép napok,
Vége immár vége.
Nem részegit a csillagok
Fénye.

Hányszor álltam ablakodnál.
A hidegben fázva:
Hogy egy intést, vagy jelt adnál
Várva.

Lelkem, szívem mily boldog volt,
Ha együtt lehettünk.
S szelid-mélán süttött a hold
Felettünk.

S mikor kértem az istentől,
Hogy sohse virradjon
S téged örökre mellettem
Hagyjon . . .

S mikor olyan édes szókat
Suttogtunk teveled . . . .
Hogy az ember ilyesmit is
Elfeled.

Hogyha most én néha-néha
Ezekre gondolok :
Vélem, dajka-mese ez a
Dolog.

S mégis, ha a tó tükörén
A hold fénye rezeg,
Hiszem, a régi szép idők
Ezek.

Nem tekint már reám többé
Szerelmesen szemed;
Elváltunk már, isten legyen
Veled.

Fordította: Szöcs Géza.

CRITICE — KRITIKÁK.¹⁾

Kérdezzünk meg valakit irodalmi és szépművészeti kulturánk haladásáról és idézni fogja a statisztika adatait: sok szépművészeti iskolát, sok zene-conseruatoriumot, sok hírlapot, a még élő művészek sok kiállítását stb. De ha van ország, melynek hivatása a statisztika következtetéseit a lehetetlenségig vinni, bizonyára a miénk az. Azon számok majdnem valamennyie csak az által válik érdekessé, hogy oda illesztetnek a rubrikákba, önkényesen; — haladásunk $\frac{1}{10}$ -de a büntető-törvénykönyv 208. cikké értelmében előre látott vétségen alapszik, a mely cikk megbünteti a még nem érdemlett czimbitorlást. Mindezekben az egyedüli valóságot a pompás feliratu táblákon találjuk, melyeket a közönség naiv jó-hiszemüése nem egyszer komolyaknak tekint.

Innen magyaráztatik ki Romániában a közvélemény furcsa állapota.

Miért tudós X. ur? Mert egyetemi tanár. Egy egészségesebb állapot megkívánná, hogy ez az ur csupán csak azért legyen egyetemi tanár, mert tudós em-

ber. Mert ha nem tudós, akkor nyilvános megjelenésének üres formája nem emeli, hanem először nevetségessé, azután pedig veszélyessé teszi.

Miért politikai férfiú Y. ur? Mert néhány, szabályos közökben megjelenő, ívpapírosnak a szerkesztője. Egy szilárdabb állapot megkívánná, hogy csakis azok szerkeszthessenek hírlapot, a kik politikai férfiak.

És így tovább.

A véleményt, melyet így látunk uralkodni a lényi dolgok megítélésében, természetesen megtaláljuk a létesítendő dolgok tekintetében is. Hiányzik nálunk a tudományos tevékenység, eredeti kísérletek a tudomány minden ágában vagy épen nincsenek, vagy igen kevés számmal vannak és kevésbé kielégítőek. De ezen hiány végrehajtását nem lehet rögtönözni, sem pedig a kormány-bizottságok vállalatába felvenni, ellenkezőleg minden eszköz, melyekkel rendelkezünk, egyelőre egy elemibb tanügyre kell központosítani; több és jobb kezdő-iskola, lehetőleg kevésbé tudatlan tanárok alkalmazása, az

¹⁾ Egyes részleteket közlünk Maiorescu Titus 'Kritikáiból. M. bár élesen, de igazságosan ítél a román állapotokról. Szerk.

ifjúságban a tudomány szerotétének lassankénti felébresztése aztán reményt nyújt, hogy néhány nemzedék múlva nálunk is egy kis eredeti tudományos tevékenység kezdődjék. Nem így gondolkoztak eddigi előhazerosaink, a gyors haladás emberei, buzgó nemzeti bujnokaink a hazafiúi hőkizárólagos privilegiumával. A kormány a Monitorul Oficial-ban egy nap elhatározta Románia kulturáját a bukaresti Academini Társulat által megteremteni, 21 tudóst nevezett ki, három kategóriába osztva őket: a historikusok, a philologusok és a phizikusok kategóriájába. De ezen társulatnak legtöbb tagja egy negyedik kategóriába tartozik, melyet megneveznem az udvariasság nem enged.

Nines irodalmi tevékenységünk; és, a mi jellemző, regényeket és novellákat épenséggel nem írnak, csak fordítanak. Maga aköltészet eltűnni látszott, Alexandri elszigetelve, a próza a legsiralmasabb helyzetben vala. Lassanként ez is meg fog változni; először némi politikai nyugalom, ha a sors megengedi nekünk; aztán anyagi javulás, ezzel — néhány nemzedék múlva — az izlés felébredése is aesthetikai termékek iránt Jönni fognak akkor emberek, kik hatalmasan érezzenek és szépen fejezzék ki azt, a mit éreztek, és mások, a kik helyesen gondolkozzanak és egyszerűen fejezzék ki azt, a mit gondoltak. Nem így vélekedik közönségünk nagyobb része; egy képviselője az Erd. Román Népmivelő-Egyet tapsai közt tartott beszédjében sürgősen követelte a román irodalom történetét, a *Pantcont*, a melyben megtiszteltessenek szellemünk hősei, és másrésről a román kormány, elragadtató eszme-összhangzattal, elismerte a szükségesség fontosságát és — a mig legtöbb falunak nincs hol megtanuljon írni és olvasni — megnyitotta az Egyetemen a román irodalom-történet katedráját.

Mindnyájan ismerjük a színház fontosságát a népre, mindnyájan tudjuk, hogy nálunk hiányzik a műveltség ezen eleme. Le fogjuk fordítani tehát más irodalmak kitűnő drámáit, felbátorítani fogjuk jó színészeinket, ha vannak ilye-

nek, loszorítjuk a rosszakat és érdeklődni fogunk, kedvező alkalommal, igazi színészeket kiképezni, sok tíz év fog eltelni, mielőtt sikerülne egyetlenegy színész-csapatot szervezni, a mely megérdemlje ezt a nevet. De kaptunk Pestről egy büszke, több híres férfi által aláírt, számos gyűlésezések által vezetett felhívást: pénz gyűjteni, hogy mindenekelőtt felépítsük a színház épületeit. Tovább aztán minden gyorsan és jól fog menni: a falak megvannak, a drámák megjönnek.

Az eddig kimutatott kontrásztban benne foglaltatik az új irány legvilágosabb magyarázata szemben a régivel. Szereplő férfaink régi iránya inkább a külső forma felé van irányozva; a fiatal új irány mindenekelőtt a belső alapot keresi, s a hol és a mig ez ninesen meg, megvet minden külső formát, mint nem valót és méltatlant.

Ezen bevezető magyarázat után megkísértjük közelebbről követni az új irány törekvéseit, és minthogy itt a prózai irodalomról beszélünk, az irány két faja szerint, két részre fogjuk felosztani kiséletünket, a tudományos és aesthetikai, vagy legalább stilisztikai részre. Az írók műveiből itt részeket nem közölhetünk, ennek ellentmond a prózai dolgozatok terjedelme. Csak arra fogunk szoritkozni, hogy a különböző művek neveit idézzük és kiemeljük azon közös elemeket, a melyek egy és ugyanazon irányba egyesítik.

Tudományos tekintetben az új irány képviselőinek tekintjük Odobescut (*Archeologiai kísérletek*, értekezések a *Revista Română*-ban közölve, 1861-ben: a népenekekről, a Vacarescu-költőkről, a róm. sá-tiráról stb.), Strat-ot (*Politikai gazdaságtan*, 1870.), Burla-t, Xenopolt, Carp-ot, Vargolicit, Pannt, Lambriort, Tasu-t, Rosettit (utóbbiak művei az *Irodalmi Társalgások*-ban jelentek meg, és ezek előtt a felejthetetlen Martjan Dénest (*Statistikai Évkönyvek*))

Ezen szerzők jellemzését azonban kezdjük meg rezerv módon, a mi nélkül észrovételeink tulzottaknak tetszenének.

Fentidézett művek közül, az általános tudomány szempontjából tekintve őket, egyik sem valami rendkívüli jelentőségű: nincs egyetlen új alkotás, egyetlen hatalmas eredeti lehellet, a mely, a század kulturájának magaslatáról, magában egyesíti az egy új kombinálásra adott elemeket, vagy a kezdetleges szemlélésben egy addig az emberi értelem általam még fel nem fogott igazságot talál; semmi ezek közül nem találhatik meg az eddigi román művekben és nem is találhatók és nem is fog találatni még sok ideig. Mert a tudományos munkálkodásnak ily magas fejlődése más műveltségű rétegeket tételez fel a multból, a melyek által földje termékenynyé tétetett volna a műveltség táplálására és nevelésére.

Odobescu, Martian, Strat és a többiek tehát tudományos irodalmunkat csak bizonyos megszorított határok közt képviselik, a mely határookban lehetséges volt hasonló tevékenység a kultura azon fokán, a melyen mi állunk. De ezen határok közt műveik, szemben irodalmunk többi hasonló termékeivel, szilárd alapokra támaszkodnak és szerzőiknek két jó tulajdonsága által válnak jelentékenyű: a tudomány mai állásának ismerete által azon anyag tekintetében, melylyel foglalkoznak és őszinteségük által, a melylyel kimondják vizsgálódásaik eredményét.

Mert nálunk, kik szomszédjai vagyunk egy magasabb kulturának, bármely tudományos kérdés mindenek előtt lelkiismereti kérdés, a lelkiismeretesség pedig két kötelességet tesz elénk: először hogy annyira tanulmányozzuk az anyagot, a melyről írunk, hogy az alapelvek közül, a melyeket a művelt Európa elért, egyetlen egy se maradjon titok előttünk, hogy így a kultura ugyanazon fokán álljunk, vagy, egy francia kifejezéssel, hogy azzal együtt haladjunk. Olvassák el Odobescu értekezését a népénekekről, vagy Carp kritikáit, stb. azonnal érezni fogjuk az alap biztosságát, a melyre a szerző a maga épületét rakja, legyen az bármilyen kicsiny is, azonnal

érezni fogjuk a hasznot, mit az illető tudomány haladásának eredményeit magában foglaló műnek elolvasásából fogunk huzhatni. És ez a haszon még akkor is nagy, mikor hibás szerző álláspontja; mert ebben az esetben ott van mellette a maga helyroigazító sajátja, megnevezvén a forrásokat, a honnan az eredt.

A második lelkiismereti kötelesség az, hogy legyen elég igazságszeretetünk őszintén kimondani azt, a mit felfedeztünk, akár jóban, akár roszban. Strat bevezetése a politikai gazdaságtanhoz, Rosett tanulmánya realis haladásunk hiánya ellen, Pann kritikái, Haşdeu-nak különben érdekes története fantasztikus részei ellen stb. mindmegannyi példa hasonló őszinteségről és részreahajlatlanságról, s egy tisztességes és férfias cselekedetnek kielégítő benyomását teszik reánk.

A két tulajdonság, melyekről most beszéltünk, megvan ezer meg ezer német, angol és francia könyvben, de sőt szabálya a tudományos férfiaknak a művelt Európa államaiban. Nálunk azonban kivétel, még pedig oly ritka kivétel számba mennek, hogy egyedül ez a két vonás képes volt egy igazi új irányt jelölni, az eddig szokottnak ellenében. A fiatal szerzők érdeme, a melylyel foglalkozunk, annyival nagyobb, a mennyiben ők védtelenül őrzik meg ezen két tulajdonságot egy nyilvános élet közepén, a melyben a meg nem érdemelt követelményekre a legelső ezim, úgy látszik, a logi ismeret hiánya és a legelső hivatás a közvélemény rászédése.

Eddigi életünk ezen minősítése nem tultott, minden tapasztalt és jó hitű férfi elismeri ezt, és hogyha a következő sorokban megkísértjük még néhány évet hozni fel megerősítésére, teszszük ezt azon hitben, hogy így annál jobbar ki fog tűnni, miben áll az új irány fontossága, mint olyan, mely először azon őszöntszerű szükségből állott elő, hogy megmenekedjünk az örvénytől, a melyhez rég juttattak minket.

(Folyt. köv.)

Maiorescu Titus.

M A T E A.

Ott a fűben, ott a nádban
 Mateának szeme villan
 És Pipernek a sapkája,
 Mint a meggy oly piros,
 Mint a baraczk bolyhos.
 Kapitány Matea
 Szóval emigy szóla:
 «Huzzad fiam, huzzad lellem!
 A lapátot huzd ügyesen,
 Hogy átmenjünk már a Dunán,
 Át a Dunán, át Orsován
 S rajta üssünk Baba Szirbán.»
 Ők jól számítottak,
 Dunán áthajóztak
 S Bába Szirbához
 Korán eljutottak.
 Korán eljutottak,
 Hozzá emigy szóltak:

«Nyisd ki csak ajtódat,
 Mert elhoztuk nyájad;
 Mi jó rokonaid,
 Legény-pásztoraid.»
 És Bábát megcsalták,
 Kinyitá ajtaját,
 Beléptek a házba
 S Matea emigy szóla:
 «Huzzad fiuk! hozzatok fát,
 Melegítsük fel a Bábát.»
 Bába Szirba emigy szóla:
 «Hej kapitány, hej Matea,
 Keress csak az ajtó megett,
 Megkapsz ott egy kicsiny tégelyt,
 Tallérokkal van az tele,
 Matea, légy hát boldog vele,
 Ugy sem fáradtál érte.»

Románból: *Mailind Oszkár.*

MAGYAR BEFOLYÁS A ROMÁN SZÓKINCSEBEN.

A Magyar-Román szemle mult évi 10-ik számának 225. lapján elő vannak hozva azon magyar szavak, melyeket a mőczok általában használnak. Igen természetes, hogy a mőczok azokat a szavakat a magyarokkal való érintkezés folytán vették át és honosították meg a román nyelvben.

Mult nyáron megszereztem Bukarestből néhai Ispirescu meséit (Basmale Románilor.) Alig olvastam el két-három mesét s azonnal feltűnt, hogy ezekben a romániai mesékben nagyon sok magyar szó fordul elő. Azt hiszem, hogy ezen magyar szavak még az erdélyi fejedelmek korában kerültek a havasalföldi románok nyelvébe, Zápolyától Apafy Mihályig, midőn a magyar hadseregek sűrűn érint-

keztek a havasalföldiekkel. Legyen bár-hogyan, én összeszedtem az Ispirescu meséiben előforduló magyar szavakat, ide írom azokat, a mint következnek:

1-ső mese: Palosu = Pallos. Vite-su = Vitéz. Pustia = Pusztta. Pustietate = Pusztaság. Vitézia = Vitézség. Pèrli = Perzselni. Chip = kép. Dragu = drága. Gându = gond. Potoli = csendesíteni. Buriena = burján.

2-ik mese: Hotaru = határ. Tagadui = tagadni. Porunca = parancs. Mentui = menteni. Buzduganu = buzogány. Porunci = parancsolni. Faclia = faklya. Făgăduiale = fogadás. Birui = legyőzni. Biruitor = legyőzői. Colacu = kalács. Mentuitor = szabadító, mentő. Vielénia = hütlenség. Rându = rend. Mestersug

= mesterség. Chipesu = képes. Tolpa = talp. Pirjoli = perzselni.

3-ik mese: Elesteu = halastó. Lan-
tu = láncz.

4-ik mese: Stiuca = csuka. Calăuzu = kalauz. Ponos = panasz.

5-ik mese: Mereu = folyvást. Robu = rab. Găsdui = vendég. Ciriipi = csiripolni.

6-ik mese: Dâmbu = domb.

7-ik mese: Bântui = bántani. Lar-
ma = lárma.

8-ik mese: Sălasu = szállás. Revă-
selu = rovás. Mester = mester. Giaba = hiába. Bordeiu = bordély. Paharu = pohár. Vizitiu = vezető, kocsis. Tăgădui = tagadni.

11-ik mese: Vielenu = hűtlen, hit-
tellen. Sapunu = szappan. Sanțu = sáncz. Ingedui = engedni. Ingeduela = enge-
delem.

12-ik mese: Zăngăni = zöngeni. Alcătui = alkotni. Căpitanu = kapitány. Munca = munka. Munci = munkálkodni. Soimulu = solyom.

13-ik mese: Orasu = város. Pilda = példa. Peceta = pecsét.

15-ik mese: Hamu = hám.

18-ik mese: Perna = párna.

19-ik mese: Gălusca = galuska. Oțel = aczél. Puscă = puska. Impusca = löni.

20-ik mese: Pirlólea = porgelés.

21-ik mese: Ravasu = rovás.

22-ik mese: Cosaru = kósár. Lăcătu = lakat. Dămbuleti = domboeska. Inlan-
țui = méglánczolni.

23-ik mese; Oteri = elhatározás.

24-ik mese: Cocosu = kakas. Căda = kád. Catana = katona

25-ik mese: Zornai = zörögni. Bel-
sug = bőség. Calăusi = kalauzolni.

27-ik mese: Ogăr = agár.

28-ik mese: Chipsui = tanácskozni.

29-ik mese: Lăba = láb.

30-ik mese: Ciuperca = csiperke.

31-ik mese: Lada = Láda.

32-ik mese: Sudui = szidni, Gasda = gazda.

34-ik mese: Horcai, Hărci = Herogni. Cep = csap.

Összesen 98 magyar szó, melyek
különbféle változatokban annyira eltar-
kitják Ispirescu román meséit, hogy azok
az olvasó előtt azonnal feltűnnek.

Brassó, 1896. jan 6

Öreg barátod:

Koós Ferencz.

U. i.

Fogarásban hallottam: *Parsicu* =
pohárszék. Heiu = hely. Am cumperatu
un heiu.

ROMÁN NÉPDALOK.

I.

Én a hegyen ő a völgyben
Járásáról megismerem
Ingó-ringójárásáról,
Csókolni való szájáról.

II.

Kis madárka, sárga tollas
Én lefekszem, te meg ringass;
Te csak ringass s ügyelj szépen,
A bölcsőből ki ne essem.

III.

Hej! ha én azt tudtam volna
Hogy eladó csókod lányka,
Én is vettem volna — látod
Egy aratás napra valót.

IV.

Aratónő, kis leányom
Ne arass nyáron a napon;
Napsugarak megpergelnek
S én beléd kell hogy szeressem.

V.

Mig a világ, — mig csak élek
 Nagy leányt már nem szeretek,
 Mert a nagy leánynak csókja
 Olyan mint az üstnek korma,
 De mint a méz a kaptárba
 Olyan a kis leány csókja.

VI.

Lányka, mikor elvettelek
 Éjszaka volt, eső esett,
 De hogy most nappal vans látok
 Veled többé nem maradok.

VII.

Kedves nekem a felhős ég.
 Szerető lány kedvesebb még,
 Csillagos ég kedves nekem,
 A szomorú lányt szeretem.
 Szeretem a holdas eget,
 De inkább vig kedvesemet.

VIII.

Mogyoró a mogyorófán
 Mit is csináljunk babácskám?
 Házasodnánk, nem tehetjük,
 Egymást elhagynók, — nem merjük.
 Gyűjt. és ford: *Mailand Oszkár.*

MAGYAR-ROMÁN KÖZMONDÁSOK.

Nyomorult dolog másra támaszkodni.

E demn de compătimit
 De-altul sã fii oerotit.

A lelkiismeret tudja legjobban, mit ember titkon cselekszik.

Tot ce'n dos sã nãscoceste,
 Conșciința le cunoaște.

Nem hosszú a nap, kinck sok a dolga.

Celui cel vezi tot lucrând,
 Ziua lui lungã nici când.

Nincs oly nap, melyen valami jót ne cselekhessünk

Nu e nici o zi în fine
 Sã nu poți face și bine.

Többször győz az okos, mint a bátor.

Mai mult invingi azi cu mintea
 Decât altul cu puterea.

Okos embert csak egyszer lehet megcsalni.

Pe cel cu mintea 'nțoleaptã
 Il înșeli numai odatã.

Jobb magán lenni, hogysem rossz társal.

Mai bine trăiește singur
 Decât sã-ti ai soți rãi în jur.

Szülőidnek átka ostort fonhat nyakadra.

Sbiciiri țî sã impletese
 De blãstãmul pãrințiãse.

Nincs oly titok, mely idővel ki ne nyilatkozzék.

Un secret nu poate fi
 Ce mai târziu nu-l poți ști.

Csak annyit tud ember, mennyit elmondhat.

Un om numa-atãta ști,
 Cãt cu graiu poate grãi.

Tudatlansággal egy szálláson lakik a gonoszság.

Reutate neștiințã,
 Șed l'olaltã 'n locuințã.

Nincs a tudománynak rest ágyban fekvése.

Științã nu are știre
 De patul de lenevire.

Jó utitárs a tudomány.

Știința pë ori ce drum
E tovărășul cel bun.

Tudomány szegénynek is palotát rak.

Sëracu 'n bine së — anoate
Cu știința încă poate.

Nézd meg az udvart, látod a gazdát.

Curtea'ntâiu bine-o privește,
Și pë gazdă-l vei cunoaște.

Jobb az utnak feléről visszatérni, mint-
sem rossz helyre menni.

Së te'ntorci din drumul țeu
Decât së mergi in loc rău.

Ki magát kétszer adja veszedelemnek, a
szerenesét ne vádolja.

Cine'n pericle stă'n loc,
Nu së cânte de noroc.

Hajnali óra vezet a jóra.

Lucrul cel de demineată
Te'ndreaptă bine'n viață.

Elég szép, a ki ép.

E destul el de frumos,
Carei teafăr, sântos.

Sok szava, kevés sava.

Multă voarbă,
Făr' de treabă.

A mint csurrán, akként surran.

Toate-așa së prăpădesc,
Precum vin së'n grămădesc.

Uti ezifra, házi ronda.

Pe stradă ești tiortiolată,
A casă destrăbălată.

A mint szokja, ugy fogja.

Cine cum së'nda inează
A casă așa lucrează.

Az idő eljár, senkiro nem vár.

Têmpul ce së'niéptă
Pë nimeni n'așteaptă.

Kinek szive telve, megnyilik a nyelve.

Cu gura-și spune-a sa vină
A căruî ânima-o' plină.

Akkor mondj hoppot, mikor átugrottad
az árkot.

Atunci së arăți trufie,
Când ai sărit șanțiu'n tăie.

Kiki legjobban tudja, hol szorít esizmája.

Fiecare el simțește,
Cisma unde-l tescuește.

Ajándékelvével: szabadságletével.

Libertatea ți-o jertfești
Dacă la donuri primești.

Nines oly nagy ur, ki meg nem szorul.

Câte-odată lipsă are
Și chiar domnul cel mai mare.

Az eltöltött idő soha vissza nem jó.

Têmpul ce l'ai petrecut
Nu l.vei reafra mai mult.

Gazdag pénzzel, szegény észszel (megy
valamire).

Cel avut merge nainte
Cu bani; — cel sërăc cu minte.

Minél nagyobb a személy, annál nagyobb
a veszély.

Cu cât cineva-i mai mare
Cu-atât periclu-i mai tare.

A ki nem tud türni, nem tud uralkodni.

Cine nu ți suferi
N'are tărie-a domni.

Ha délczeg a lovad, legyen jó a hámod.

Calul de-ți e spulberat,
'N hamuri tari fic legat.

A Pituc.